

Erdélyi meteorológusok a 19. század második felében

Rusz Ottilia

Meteorológiai Iroda Marosvásárhely

18. század vége- 19. század eleje:

- Temesvár: Klapka Károly (gyógyszerész)
- Nagyszeben: Petrus (Peter) Sigerus (gyógyszerész, botanikus), Friedrich Sigerus
- Mehádia: Martini (orvos)
- Kolozsvár: Hornyai Ambrus (lelkész, tanár)
- Gyulafehérvár: Keserű Mózes (lelkész, tanár)

19. század közepétől:

- 1851: megalakult az osztrák meteorológiai intézet (Zentralanstalt für meteorologische und magnetische Beobachtungen)
- Az intézet első évkönyvében négy erdélyi meteorológiai állomást említettek: Nagyszebent, Brassót, Kolozsvárt és Aldorfot (Wallendorf, Beszterce mellett)
- Az 1870-es évkönyv már 7 erdélyi állomást sorolt fel, az előbb említetteken kívül megtalálható Segesvár, Szászrégen és Csíksomlyó (Aldorf helyett pedig Beszterce van)

Ludwig Reissenberger, ausgerüstet mit seinem Höhenbarometer (um 1850)

Ludwig REISSENBERGER

meteorológiai mérések/megfigyelések : Nagyszeben

- 1819. január 23-án született Nagyszebenben.
- a helyi gimnáziumban járt iskolába
- Berlinben folytatta a tanulmányait (teológiát, filozófiát, fizikát és meteorológiát tanult)
- szülővárosa evangélikus gimnáziumában volt tanár, de ezenkívül a Bruckenthal múzeum őre és a körzet régészeti felügyelője is volt
- foglalkozott magasságméréssel, növényfenológiával, numizmatikával
- a szebeni evangélikus gyülekezet presbitere is volt.

- a meteorológiai megfigyeléseit a nagyszebeni természettudományi társulat folyóirata (Verhandlungen und Mitteilungen des Siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften in Hermannstadt) közölte több évtizeden keresztül.
- az Erdélyi Szász Honismereti Egyesület folyóirata sok könyvét említi, többek közt a Nagyszeben éghajlatát illető is: „Die meteorologischen Elemente und die daraus resultierenden klimatischen Verhältnisse von Hermannstadt”
- azt is tanulmányozta, hogyan függ össze a hőmérséklet a magassággal. E célból három helyen végeztetett hőmérséklet méréseket az erdélyi hegyekben: a Sinna-örháznál (953 m), a Dus-örháznál (1318 m) és Piatra-Albă örháznál (1598 m). Az itt mért értékeket a szebeni adatokkal hasonlította össze
- egy, nálunk igen ritka légköri jelenséget is leírt, az északi fényt, amelyet Erdélyben 1860. augusztus 17-én figyeltek meg

Verhandlungen und Mittheilungen

des siebenbürgischen

Vereins für Naturwissenschaften

zu

HERMANNSTADT.

XV. **Februar 1864.** **Nro. 2.**

Inhalt: Dr. G. A. Kayser: Beobachtungen über ein am 13. December 1863 in Hermannstadt stattgefundenes Gewitter ungewöhnlicher Art. — M. Klopps: Bestimmung einiger Höhenpunkte im nördlichen Siebenbürgen durch korrespondirende Barometerbeobachtungen. — L. Reissenberger: Meteorologische Beobachtungen zu Hermannstadt im Jänner 1864.

Meteorologische Beobachtungen zu Hermannstadt

im Monat Jänner 1864.

(fünftägige Mittel.)

T a g e	Luftwärme in Graden n. R.			
	6h M.	2h N.	10h A.	Mittel
1—5	— 9.48°	— 6.66°	—10.78°	— 8.973°
6—10	—13.72	— 8.55	—12.09	—11.453
11—15	—14.21	—11.60	—13.50	—13.103
16—20	—21.11	—13.74	—19.25	—18.033
21—25	—12.48	— 6.31	— 9.08	— 9.290
26—31	— 8.68	— 1.95	— 7.70	— 6.110
Mittel	—13.132	— 7.935	—11.926	—10.998

Maximum: +2.60° (am 29. um 2h N.)

Minimum: — 23.20 (am 17. um 6h M.)

T a g e	Luftdruck in par. Linien auf 0° reducirt			
	6h M.	2h N.	10h A.	Mittel
1—5	323.00'''	323.19'''	323.53'''	323.240'''
6—10	324.55	324.40	324.58	324.510
11—15	325.17	325.18	325.66	325.337
16—20	328.97	327.99	328.13	328.063
21—25	325.39	325.26	325.12	325.257
26—31	324.00	324.35	324.79	324.380
Mittel	324.998	325.040	325.285	325.108

Maximum: 329.57''' (am 16. um 10h N.)

Minimum: 318.99''' (am 29. um 2h N.)

Samuel FRÄTSCHKES

meteorológiai mérések/megfigyelések: Brassó

- 1802-ben született Brassóban,
- szülővárosában és Pozsonyban tanult
- lelkész és tanár is volt, sőt rektor is

Franz Eduard LURTZ

meteorológiai mérések/megfigyelések: Brassó

- 1825-ben született
- a brassói evangélikus gimnázium tanára volt (matematikát és fizikát tanított)
- az ő megfigyeléseit is (akárcsak a Reissenbergerét) a nagyszebeni természettudományi társulat folyóirata is közölte, de egy könyvet is írt Brassó éghajlatáról

3 Franz Eduard Lurtz (1825–1907), Zeichnung von Helfried Weiss

ZUR GESCHICHTE NATURWISSENSCHAFTLICHER
FORSCHUNGEN IN KRONSTADT UND IM BURZENLAND

von Heinz Heltmann

U e b e r s i c h t

der zu Kronstadt im Jahre 1859 angestellten meteorologischen und phänologischen Beobachtungen

von

Franz Eduard Lurtz,
Gymnasial-Lehrer.

Seehöhe des Beobachtungsortes = 1906.7 W. F.

A. Luftdruck bei 0° R. in Par. Linien.

Monat	7h	12h	10h	Mittel	Maximum	Minimum
December	315.93	315.68	315.94	315.85	¹⁰ / ₁₂ 319.56	²⁸ / ₁₂ 307.97
Januar	317.78	317.61	317.65	317.68	¹⁰ / ₁ 322.36	¹³ / ₁ 311.62
Februar	315.27	314.93	314.84	315.01	²² / ₂ 318.06	²⁸ / ₂ 310.09
März	314.96	314.81	314.96	314.91	¹¹ / ₃ 320.19	³¹ / ₃ 310.49
April	313.38	313.30	313.34	313.34	⁷ / ₄ 317.94	¹³ / ₄ 308.03
Mai	314.29	314.15	314.31	314.25	⁷ / ₅ 316.48	²¹ / ₅ 311.38
Juni	313.87	313.76	313.90	313.84	²⁶ / ₆ 317.42	¹⁸ / ₆ 309.86
Juli	315.77	315.62	315.74	315.71	¹² / ₇ 317.96	²⁵ / ₇ 313.70
August	315.76	315.61	315.67	315.68	²⁰ / ₈ 317.32	²³ / ₈ 312.48
Septemb.	314.97	314.88	315.20	315.02	²⁶ / ₉ 318.12	¹⁸ / ₉ 311.92
October	314.96	314.81	314.91	314.89	¹ / ₁₀ 317.93	²¹ / ₁₀ 309.77
Novemb.	317.17	317.02	317.00	317.06	²⁶ / ₁₁ 319.85	³⁰ / ₁₁ 310.81
Jahr	315.34	315.18	315.29	315.27	¹⁰ / ₁ 322.36	²⁸ / ₁₂ 307.97

B. Wärme nach Réaumur nach dem Max. und Min. Thermometer.

C. Höhe des Niederschlags in Pariser Linien

Monat	Mittel	Maximum	Minimum	Während des ganzen Monates		Grösste Menge in 24 Stunden	
Decemb.	— 3.68	3. + 5.8	23. — 16.4	12.90	19.	5.72	
Januar	— 4.68	22. + 1.9	10. — 15.0	4.28	20.	1.21	
Februar	— 0.42	27. + 7.1	2. — 6.8	11.22	28.	6.62	
März	+ 2.65	15. + 11.3	3. — 6.0	28.06	23.	11.14	
April	+ 7.30	22. + 19.7	2. — 1.8	38.08	26.	10.04	
Mai	+ 10.20	17. + 17.3	13. + 4.0	28.83	22.	6.73	
Juni	+ 10.35	4. + 16.7	10. + 5.3	66.51	20.	11.49	
Juli	+ 14.72	24. + 22.0	18. + 7.0	48.38	29.	24.78	
August	+ 15.39	12. + 22.7	31. + 9.0	19.15	16.	10.40	
Septemb.	+ 10.39	1. + 19.0	27. + 4.0	52.41	3.	13.56	
Oktober	+ 7.76	25. + 17.0	8. — 0.4	26.53	5.	5.62	
Novemb.	+ 0.45	1. + 10.7	15. — 5.7	3.28	2.	2.50	
Winter	— 2.93			28.40			
Frühling	+ 6.72			94.97			
Sommer	+ 13.49			134.04			
Herbst	+ 6.20			82.22			
Jahr	+ 5.87	12. + 22.7	23. — 16.4	339.63	29.	24.78	
		Aug.	Dec.		Juli		

Johann Friedrich TEUTSCH

meteorológiai mérések/megfigyelések: Segesvár

- 1835-ben született Segesváron, és ott is végezte a főgimnáziumot
- a tübingeni és a berlini egyetemen tanult teológiát
- 1856-tól szülővárosában tanított (matematika, testnevelés)
- 1868-ban otthagyta az iskolát és lelkésznek állt
- Segesvár éghajlatáról való munkáját az evangélikus gimnázium 1867-es évkönyvében közölte. A megfigyelések 1855-től voltak és várban volt a meteorológiai állomás. A műszerházikó egy ház északi oldalán volt elhelyezve egy olyan fán, amelyik állandóan árnyékban volt. Egy nap alatt háromszor végeztek méréseket
- *“Az érdeemes ősz lelkész iránt Segesvár egész társadalma vallás és nemzetiségi különbség nélkül osztatlan szeretettel viseltetik, s a tiszteletére rendezett különböző szép ünnepségeken nagyszámú közönség jelent meg”*

Wilhelm HELLWIG

meteorológiai mérések/megfigyelések: Segesvár

- 1832-ben született
- Segesváron végezte a középiskolai tanulmányait
- Tübingenben és Berlinben tanult teológiát és természettudományokat.
- a besztercei evangélikus gimnázium rektora volt (vallást, matematikát és természettudományokat tanított)

Daniel HAIN

meteorológiai mérések/megfigyelések : Segesvár

- 1822-ben született
- Segesváron volt középiskolai tanár majd Kacán (Brassó megye) evangélikus lelkész
- őszinte, nyílt emberként emlékeztek meg róla

Matias KLOPPS

meteorológiai mérések/megfigyelések: Aldorf (Wallendorf)

- evangélikus lelkész
- napi háromszor voltak mérések, a hőmérő egy fára volt helyezve
- barométerrel végzett magasság méréseket
- Kisch, a Beszterce meteorológiájáról szóló írásában megemlítette Klopps néhány, meteorológiai jelenséggel kapcsolatos megfigyeléseit (vihar, jégeső), magyarázatait

Gustav Osvald KISCH

meteorológiai mérések/megfigyelések: Beszterce

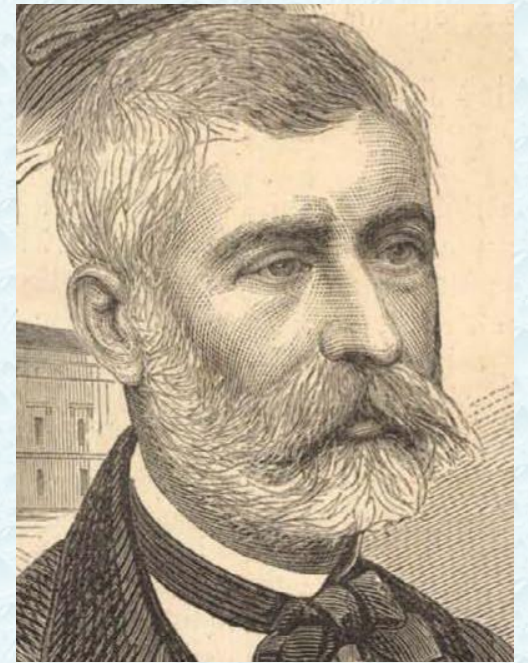
- Nagydisznódon született 1842-ben
- Nagyszebenben végezte a gimnáziumot, a berlini és a jénai egyetemen járt
- Besztercén volt gimnáziumi tanár, majd hitszónok lett
- a meteorológiai mérések eredményeit az evangélikus gimnázium értesítőjében közölte

RÓTH Albert

meteorológiai mérések/megfigyelések: Arad

1814-ben Nagybecskerekben született

- Pozsonyban és Pesten tanult
- Becskerekben volt táblabíró
- az 1848-as forradalomban a házáat lerombolták, a vagyona is odalett.
- ezután Aradon telepedett le, ahol főorvos volt
- *“buzgó munkatársa volt a központi meteorológiai intézetnek; a meteorológiai észleleteket Aradon 1862-75-ig vezette”*
- Arad éghajlatát az 1856-1870 között végzett meteorológiai mérései alapján jellemezte
- 1871-ben a lippai gyógyfürdőről írt tanulmányát méltatták
- *“Egy a maga szakmájában kitűnő férfi, buzgó hazafi és feledhetetlen családfő költözött el benne”*

Vasárnapi Újság 1871

ÉGHAJLATI

LEBÉSZETI ÉSZLELETEK

SZ. KIR. ARAD VÁROS KÖRNYÉKÉRŐL.

ÉSZLELVE ÉS JEGYZŐKÖNYVILEG VEZETVE

DR. ROTH ALBERT,

ORVOS-, SEBÉSZ-TUDOR, SZÜLÉSZ-MESTER, ARAD-MEGYEI FŐ-ORVOS ÉS A DÉCSI LEBÉSZETI
 INTÉZETNEK EZ ÁLLOMÁSON FIGYELŐJE ÁLTAL.

Közép havi hőmérséklet.

Évben	H o n a p b a n												Összesen
	Január	Február	Március	Április	Május	Junius	Julius	Augusz- tus	Szeptem- ber	Október	Novem- ber	Deczem- ber	
1856	+2.88	+2.63	+3.16	+10.88	14.27	18.83	18.18	19.16	15.27	11.39	2.12	+2.54	121.32
1857	+1.91	+1.37	+4.68	12.31	13.71	15.14	19.13	18.18	14.23	14.31	5.07	+0.97	121.01
1858	-4.11	-5.18	+3.20	8.98	14.34	17.65	19.48	17.61	16.92	14.99	3.72	+1.64	109.34
1859	-0.52	+3.63	+6.66	10.20	15.05	15.61	20.29	20.96	14.36	12.59	5.45	+0.89	125.69
1860	+3.19	+1.70	+4.38	11.48	14.64	17.65	16.51	17.00	14.02	6.76	3.22	+0.32	110.87
1861	-3.76	+4.26	+4.43	7.08	10.09	18.97	19.81	19.99	15.81	11.21	7.71	-1.04	114.56
1862	-1.66	+7.11	+8.02	12.51	10.10	18.32	18.72	18.15	15.69	10.88	6.36	-1.99	122.21
1863	+3.15	+2.27	+8.09	9.34	17.45	18.62	17.12	18.27	16.11	11.90	7.19	+0.67	127.18
1864	-7.17	+2.19	+7.94	7.68	12.69	18.57	17.07	16.15	15.44	9.60	5.99	-0.01	106.14
1865	+2.74	-0.92	+3.53	9.94	15.47	14.72	19.71	17.13	13.28	11.36	7.08	+0.87	114.91
1866	+3.28	+4.08	+8.48	12.00	12.15	18.70	18.50	17.00	17.60	8.20	12.52	+1.26	133.77
1867	+2.80	+3.91	+4.29	11.29	14.91	16.31	17.22	18.39	16.01	9.90	0.50	-0.70	105.83
1868	+0.20	+2.30	+4.59	9.41	16.10	18.69	18.71	18.19	16.61	11.49	2.72	+4.71	123.72
1869	-0.90	+5.00	+5.60	11.30	17.33	16.21	19.90	17.32	15.20	9.81	5.23	+4.46	117.36
1870	+2.40	-1.40	-4.20	8.32	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Ezen kimutatásból kitűnik, hogy a hőmérőnek közép állása

a) 15 évi folyam alatt volt: legmagasabb 1866. évben, legalantabb 1867. évben;

b) 15 éven át egyes hónapokban: legmagasabb 1859. július és augusztusban, legalantabb 1864. januárban.

Gustav Friedrich KINN

meteorológiai mérések/megfigyelések: Szászrégen

- 1839-ben született Régenben
- Régenben végezte a gimnáziumot
- a jénai egyetemen is tanult
- előbb tanár volt szülővárosa reáliskolájában, majd 1868-ban lelkésszé választották
- a meteorológiai állomás a megalakulásakor csak hőmérővel és csapadékmérővel rendelkezett, például barométerrel nem. Az 1867-es év végére már szélmérővel is ellátták
- 1871-től már nem Bécsbe, hanem az azelőtt egy évvel megalakult Magyar Meteorológiai- és Földdelejtességi Intézethez küldték a mérések eredményeit
- az állomás 1883-ig működött, amikor áthelyezték Görgényszentimrébe

GÉCZY Benedek

meteorológiai mérések/megfigyelések: Kolozsvár

- 1825-ben született
- előbb Kalocsán majd Tatán volt gimnáziumi tanár
- Nyitrán magyar- és német nyelvet, mennyiségtant, természettant és természetrajzot oktatott és 1857-1864 között meteorológiai méréseket is végzett itt
- 1865-től a kolozsvári katolikus főgimnáziumban tanított, valamint *“a lyceumi csillagda felügyelője, a mennyiség- és természettani műszertárak őre, s a bécsi légtünnettán-társulat rendes tagja”* is volt
- 1874-ben Trencsénbe helyezték át
- *“A hatalmaskodni szerető, tótos kiejtésű Géczy Benedek a régi gubernium épületének magas tornyán levő csillagvizsgáló őre és gondozója volt. Sokszor éjjel is felvitt magával vizsgálni a hold-fogyatkozást vagy a csillagok változásait...Máskor is felmentünk másféle csillagot nézni a Herschel-féle távcsövön: a színház előtt álló művésznőket, köztük Blaha Lujzát, ha Debreczenből eljött Kolozsvárra vendégszerepelni”*

Michael Johann SALZER

meteorológiai mérések/megfigyelések: Medgyes

- 1823-ban született Berethalmon
- előbb Segesváron, majd a lipcsei egyetemen tanult
- 1853 és 1865 között a medgyesi gimnáziumban tanított, majd ismét lelkésznek állt
növényfenológiával is foglalkozott
- nemcsak Medgyesről, de Báznáról és Borszékről is közölt meteorológiai adatokat

Karl MIKA

meteorológiai mérések/megfigyelések: Csíksomlyó

- 1828-ban született Págában
- Prágában tanult az egyetemen
- ide nősült Erdélybe, 1861-1874 között Csíkszék mérnöke volt
- 1872-ben Csíksomlyón Mika szakmai elfoglaltsága miatt akadoztak a megfigyelések

Köszönöm a figyelmet!

